

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

mars 2 • 2021

PROJEKTET *NÄRKES VIKINGATIDA SKATTER OCH MYNT*

SALAMANDERDIRHAMEN — EN REPLIK

NÄR ERIC XIV LÄT PRÄGLA MYNT I ENGLAND

TREHUNDRA ÅR GAMMAL POLLETT 1721

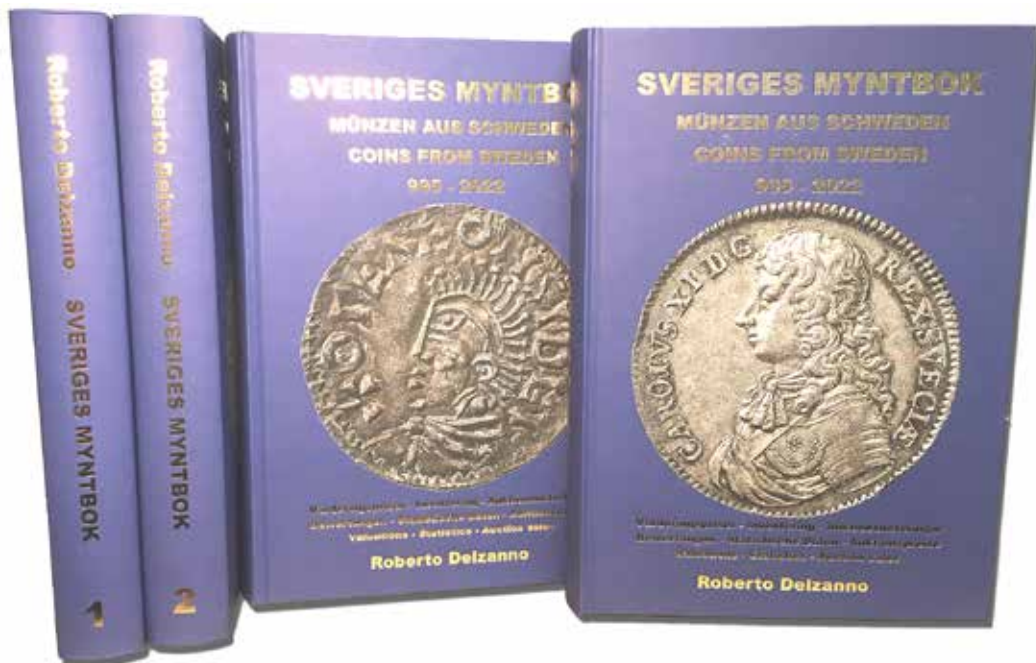
ASSIGNATION FRÅN ÖSTANÅS BRUK

JUS SUFFRAGII

30 SEK

SVERIGES MYNTBOK

Nominerad till bästa myntbok i världen!

SVERIGES MYNTBOK 995-2022

Två delar, färg, A4, ca 1.400 sidor, trespråkig, med konkordans till tidigare standardreferensverk. Omfattande variantbeskrivning, mängder med fördjupningsartiklar. Innehåller samtliga rikssvenska silver- och kopparmynt från vikingatid fram till idag, Sveriges besittningar samt Hessen-Kassel under Fredrik I:s tid (1730-1751), dessutom ett stort urval kungliga såväl som personmedaljer.

Totalpris 795:- för båda volymerna + frakt. Beställ via min hemsida delzanno.se.

NOMINERAD TILL VÄRLDENS BÄSTA MYNTBOK

SVERIGES MYNTBOK är tillagd till IAPN:s sk "shortlist for bookprice", omröstning och prisutdelning sker vid kommande konferens.

KURSLITTERATUR VID UPPSALA UNIVERSITET

SVERIGES MYNTBOK är tillagd som kurslitteratur vid Uppsala Universitet på masterkursen "Coins, economy and propaganda".

Roberto Delzanno

Numismatiker - Författare - Förläggare - 0708-865008
roberto@delzanno.se - www.delzanno.se

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm
Tel. 08 - 667 55 98
info@numismatik.se
Måndagar kl. 10 - 12 och 13 - 16
Se www.numismatik.se
om ev. tillfälligt stängt kansli.

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 SEK / år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt.
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
*Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning* samt
*Sven Svenssons stiftelse för
numismatik*.

Redaktionen ansvarar inte för ej
beställt material. Texter och bilder i
SNT lagras elektroniskt och publiceras
som pdf på föreningens hemsida.
Den som sänder manus till SNT
medger detta.

Register över alla artiklar och
notiser i SNT 1977 - 2020 finns i
sökbart pdf-format på hemsidan.

TRYCK

Pipeline Nordic AB
ISSN 0283-071X

VÅREN 2021

Föreningens aktiviteter

SNF ser fram emot ett fortsatt 2021 då förhoppningsvis alla planerade numismatiska aktiviteter kan genomföras. En komplikation finns dock för SNF, vars lokaler på Banérgatan i Stockholm renoveras under våren. Det innebär att lokalerna inte kan nyttjas för föreningskvällar under åtminstone det första kvartalet 2021. Även kansliet är stängt men kan som vanligt nås på: info@numismatik.se.

JUS SUFFRAGII

År 1919 gick ett lagförslag igenom om lika och allmän rösträtt för svenska medborgare som året före kommande val fyllt 23 år. Andrakammarvalet 1921 blev det första val i Sverige där allmän rösträtt praktiserades.

Flera år innan dess hade en internationell kvinnorösträttsrörelse bildats - *International Woman Suffrage Alliance*. Den beslutade om ett emblem för sin verksamhet. En världspristävlan utlystes varpå förslag inkom från olika håll. År 1906 erövrade den danska skådespelerskan och konstnärinnan Johanne Pedersen-Dan (1860-1934) första priset.

På hennes emblem ses rättvisans gudinna med sin vågskål och inskriften *JUS SUFFRAGII* (= rösträtt). Det blev också namnet på den tidskrift som *International Alliance of Women* gav ut 1906-1924.

Det svenska förslaget visar en kvinna som knackar på rösträttsens port. Det norska symboliserar rättvisan med inskriften *SUFFRAGIUM* på en klocka som sätts i gungning för frihet och rätt. / MGL

MAJ

- 13 Föreningskväll - torsdag**
Plats Numismatiska klubben i Uppsala - www.nku.nu -
Gränbyskolans matsal, Uppsala
18.30 Föredrag, Bernt Thelin: "Papperspolletter".

Dan Carlbergs i decembernumret aviserade föredrag om Dalarnas polletter i Falu-Borlänge Myntklubb, Borlänge, har uppskjutits.
Närmare info: www.fb-myntklubb.se

Bo Gunnarssons föredrag "Den fula ankungen"
i Nola Myntklubb, Örnsköldsvik,
är uppskjutet till hösten. Närmare info:
www.infoom.se/nolamyntklubb

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlplan; buss 4, 44, 76.
Kansliet är öppet: måndagar kl. 10 - 12 & 13 - 16,
om tillfälligt stängt se hemsidan.
Kansliet är stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna.
Hemsida: www.numismatik.se.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens hemsida
www.numismatik.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidan kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

ANNONSPRISER

1/12 sida
47 × 50
mm
250 SEK

1/8 sida
72 × 50
mm
350 SEK

1/6 sida
47 × 105
mm
400 SEK

1/4 sida
72 × 105
mm
600 SEK

1/2 sida
151 × 105
mm
1 200 SEK

1/1 helsida
151 × 214 mm
2 000 SEK

mittuppslag
5 000 SEK

2:a & 3:e
omslagssidan
2 500 SEK

4:e omslagssidan
5 000 SEK

SNT behåller samma låga annonspriser även 2021

Annonsen på årsbasis får dessutom 20% rabatt – insänd pdf gäller

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt – kontakta info@numismatik.se

Annonsen som inte är förenliga med SNF:s och AINP:s etik avböjs

INNEHÅLL SNT 2 • 2021 – mars

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
Jus suffragii	31
Projektet Närkes vikingatida skatter och mynt	33–37
När Erik XIV lät prägla mynt i England	38–40
Salamanderdirhamen – en replik till den högst fria tolkningen	41
Assignation från Östanäs bruk	42–43
Berit Ring-diplom instiftat	44
En liten spelpenning	44
Mynt förkomna vid transport – Efterlysning	45
Trehundra år gammal pollett	48

FASTA RUBRIKER

PRESSKLIPP 1894.	40
LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF.	45
AUKTIONER & MÄSSOR.	45
NYTT OM BÖCKER – RECENSIONER – BOKTIPS – LÄSTIPS.	46–47
PRESSGRANNAR.	47
SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING.	50

OMSLAG

Trehundra år gammal är i år omslagets kopparpollett som utgavs av Stora Kopparbergs Bergslag i Falun 1721. Årtalet är textat i åtsidans omskrift: ÅHR ETTUSEND SIUHUNDRADE TIUGUETT och frånsidans motiv visar ett berg av koppar och Falu stads silhuett. Samtidigt firade Falun åttio år som stad. Diameter 27 mm. Läs mer om polletten på sidan 48.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND, KMK.

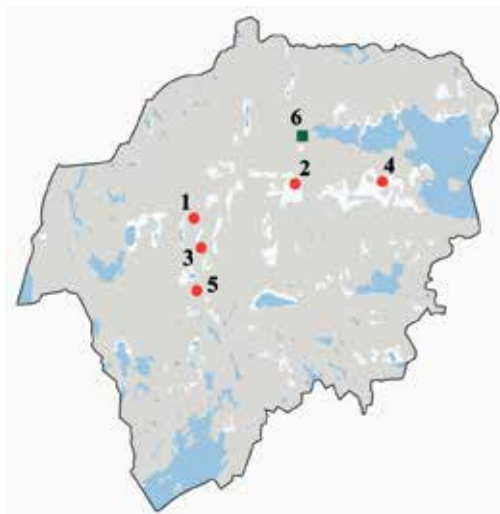
Projektet Närkes vikingatida skatter och mynt

Av Nanouschka Myrberg Burström, Stockholms universitet

Landskapet Närke – i dag huvudsakligen motsvarat av Örebro län – centralt beläget i Sverige är ett av landets minsta men har mycket intressant arkeologi och historia. Myntfynden från Närke sammanställdes år 1990 av Monica Golabiewski Lannby i femte delen av *Sveriges mynthistoria – Landskapsinventeringen* (SML) och där återfinns man flera intressanta fynd.

I samband med att nya fynd gjordes vid efterundersökningar på vikingatida skattfyndsplatser 2017 (*Metallsökarprojektet*, se Jansson & Edlund 2020) formulerades ett parallellt projekt för att dels analysera de nya myntfynden, dels se bredare på landskapets vikingatida skattfynd och sammanhangen runt dem. Projektet *Närkes vikingatida skatter och mynt: kontexter och tolkningar*, finansierat av Allan Wetterholms stiftelse, arbetar med myntbestämningar, skattjakt efter mynt och handlingar i samlingar och arkiv, analyser, bildframtagning med mera. I projektgruppen ingick docent Nanouschka Myrberg Burström, Stockholms universitet (projektledare), fil.dr Florent Audy, Statens historiska museer, samt för bestämningar av kufiska mynt fil.dr Viacheslav Kuleshov, Stockholms universitet.

Här presenteras en sammanfattning av projektets resultat av intresse för SNTs läsare. Den som önskar veta mer föreslås publikationerna Burström 2019, Audy & Burström 2020, Burström 2020, Audy i tryck samt SML 5. Där finns också fler bilder och referenser än vad som kan återges här.

1. Vikingatida ädelmetalldepåer i Närke (röda prickar). En nu förlorad depå hittades i närheten av Örebro (grön ruta). Ljusa fält: våtmark/strandlinje cirka år 1000 (rekonstruerad efter SGU/Sveriges geologiska undersökning).

KARTA: FLORENT AUDY.

Närkes vikingatida depåfynd

Sex ädelmetalldepåer har hittats i Närke, varav en förkommit (SML 5 Nä:91; *Fig. 1:6*) och därför inte har kunnat analyseras närmare. Den framkom redan på 1660-talet och innehöll "ett stort antal" islamiska silvermynt, som inte beskrevs i detalj förutom ett samandiskat mynt präglat för Ismail ibn Ahmad någon gång mellan 892 och 902 e.Kr.

De övriga fem depåerna varierar i datering och innehåll (*Tabell 1*). De kommer från Eketorp (ÖLM inventarienummer 36941 m.fl.; SML 5 Nä:12; *Fig. 1:1*), Härminge (SHM inventarienummer 8671; SML 5 Nä:17; *Fig. 1:2*), Gippersta (SHM 2644; *Fig. 1:3*), Råsta (SHM 4355, 4414 & 13278; *Fig. 1:4*) samt Sandtorp (SHM 14935; SML 5 Nä:53–55; *Fig. 1:5*). Två av dem innehåller inga mynt

och återfinns därför inte i SML. Fyndens nedläggningstider fördelar sig främst över 900-talet, men två av dem (Gippersta och Sandtorp, nummer 3 och 5 på *Fig. 1*) nedlades först en bra bit in på 1000-talet. De sex depåerna är sinsemellan olika vad gäller storlek, innehåll, sammansättning och fyndkontext. Deras vikt spänner till exempel mellan under 10 gram och cirka 1 500 gram och det finns stora skillnader i graden av fragmentering, där några depåer enbart innehåller hela föremål, medan andra innehåller mängder av bitsilver och myntfragment. Några av fynden innehåller många mynt, men några har inga alls. Det är påfallande många islamiska mynt för att vara så långt västerut i landet, men västliga mynt ingår också. Trots variationsbredden visar analyserna på gemensamma nämna-

re och mönster. Exempelvis deponerades fyra av de fem närmare kända depåerna i våtmark eller strandnära sammanhang. Detta är ovanligt under vikingatiden och brukar förknippas med ett äldre bruk. Kanske kan det förknippas med att våtmarker förefaller ha varit högtintressanta för närkingarna även i andra sammanhang? Exempelvis har två spektakulära kultplatser (Frösvi och Götavi) från folkvandringstid och vikingatid återfunnits i Närke våtmarker.

Numismatiska reflektioner

Mynten som ingår i Närke skatter är alla av silver (ett i Eketorpskatten är förgyllt) och nästan alla är präglade utanför Sverige (Fig. 2). Den försvunna "Örebro"-skatten innehöll förmodligen enbart dirhemer från ungefär samma orter som de i Härminge- och Eketorpsfynden. I Härmingedepån ingår 32 imitationer av dirhemer som troligen präglats i det volgabulgariska området, de övriga är dirhemer från det islamiska kalifatet. I Eketorpsfyndet är de allra flesta mynten också dirhemer och volgabulgariska imitationer av sådana. Där finns även några få västliga mynt: en sällsynt penny med "korp"

präglad i York för den anglo-skandinaviska härskaren Anlaf (939–941 e.Kr.), en pfennig präglad i Köln för Otto I (936–962) och två mynt från danska Hedeby vilka kan dateras till 900–950. Sandtorpskatten, som är den yngsta depån med mynt, innehåller främst mynt från tre grupper: 312 tyska, 202 anglosaxiska och 53 skandinaviska mynt, samt fem islamiska, två böhmiska och sex irländska mynt.

Det syns en tydlig skillnad mellan depåerna från niohundratalet och från tiohundratalet som stämmer väl med mönstret i andra skandinaviska skattfynd. Islamiskt silver dominerar generellt helt de äldre depåerna, medan de yngre domineras av västeuropeiska mynt. Det enda i Närke som sticker ut från detta mönster är Eketorpskatten som innehåller fyra äldre västliga mynt, vilka dock framstår som anomalier. Särskilt myntet från York är mycket ovanligt och endast 26 andra mynt av denna typ har hittats, varav fyra i Skandinavien. Det är också ovanligt att hitta så många fragmenterade islamiska mynt så tidigt som i Eketorpsfyndet och vi menar att fyndets nedläggningstid bör vara senare än vad tpq-värdet antyder, kanske på 970-talet.

Fyndet i landskapet innehåller en ovanligt stor andel islamiska mynt ("Örebro", Härminge och Eketorp: 99,9–100%) för att vara så långt västerut. De allra flesta har sannolikt passerat många händer innan de kom till Närke. Förutom mynten innehåller fynden framför allt skandinaviska föremål, vilket stöder tolkningen att de islamiska mynten i huvudsak kommit till Närke genom mellanhänder, inte genom närkingsar färd i österled. Det finns ett tydligt inslag av volgabulgariska mynt (främst efterpräglingar) som inte är unikt stort, men som är intressant inte minst i ljuset av den fyndgruppens koppling till just Sverige bland de skandinaviska länderna. Det pekar sammantaget på en skillnad i hur myntmaterialet och föremålen i skatterna cirkulerade och samlades ihop.

Nya fynd i efterundersökningar

År 2017 och 2019 genomfördes efterundersökningar på några tidigare fyndplatser i Närke, inom ramen för *Metallsökarprojektet* (Edlund u.å; Jansson & Edlund 2020). Av relevans för projektet här är främst de nya fynd som kom fram från depåerna i Eketorp och Sandtorp: nya mynt-

2. Präglingsorter för mynt i Närke vikingatida depåer. Blå cirklar: Härmingefyndet. Röda cirklar: Eketorpsfyndet. Gröna cirklar: Sandtorpsfyndet. Cirklarnas storlek visar ungefärligt antalet mynt som kommer från en viss myntort. Ungefär hälften av mynten i Eketorpsfyndet är så fragmenterade att de inte kan kopplas till någon myntort.

KARTA: FLORENT AUDY.

fragment samt delar av smycken som återfunnits redan i tidigare delar av fynden. Både myntmaterialet och smyckesbitarna bekräftade att fynddelarna hänger samman, vilket naturligtvis är avgörande för att kunna analysera dem som en helhet. De flesta nya mynten (52 ex från Eketorpsskatten) hittades 2017 och kunde bestämmas för projektets räkning (Tabell 2). Mynten från 2019 (15 från Eketorp +1 från Sandtorp) har endast kunnat bedömas översiktligt (Tabell 3), men vi hoppas kunna återkomma till dem när omvärldsläget så tillåter.

De först funna mynten från Eketorp bestämdes på Kungl. Myntkabinettet (KMK) av Ulla Linder Welin (1955) och är översiktligt publicerade i Ekelund 1956. År 1984 hittades tre fragment av islamiska mynt på fyndplatsen, vilka bestämdes på KMK och tillfördes ÖLM (KMK dnr 145/1985; ÖLM 22461.47). Welins bestämningar uppdaterades av Gert Rispling i slutet av 1980-talet och fyndet fick då ett nytt tpq (958/9 e.Kr, volgabulgariskt, präglat för Talib ibn Ahmad i Suwar, Fig. 3) (ÖLM arkiv; SML 5 Nä:12). Två saffaridiska mynt från 'Ali b. al-Layths tid (893–901 e.Kr) är av särskilt intresse, eftersom dessa är mycket ovanliga i svenska fynd och två av dem kommer från Eketorpsskatten – ett hittades 1955 och ett 2017 (ÖLM 22461.8; ÖLM 39132.15) (Fig. 3). De bidrar därför även till att binda samman skattens olika delar.

3. Volgabulgariskt mynt (fragment) präglat för Talib ibn Ahmad i Suwar, AH 347/AD 958–959. ÖLM 36941.233 (t.v.).

Saffaridiskt mynt (fragment) från 'Ali b. al-Layths tid, okänd myntort, AH 280–288/AD 893–901. ÖLM 39132.15 (t.h.).

FOTOGRAF: PER TORGÉN, ÖLM (CC BY-NC 4.0). FÖRSTORADE.

Alla nyfunna mynt från Eketorpsfyndet är islamiska och fragmenterade, vilket bekräftar fyndets karaktär – att andelen islamiska mynt och den höga fragmenteringsgraden inte var en slump utan tvärtom blir ännu mer uttalade när nya mynt tillkommer. I den första fyndposten från 1955 fanns flera hela mynt, men de flesta av dessa var perforerade för upphängning, förgyllda, bland de äldsta i fyndet etc.; alltså utvalda för sin ovanlighet. De många fragmenten antyder, som noterat ovan, att tpq-dateringen är missvisande och att fyndet snarare nedlades senare under 900-talet. Intressant nog åtföljs de många fragmenterade mynten inte av en mängd sönderdelade smycken, utan fyndet innehåller ett stort antal vackra silversmycken, ett praktfullt *cloisonné*-smycke och ett flertal ovanliga amulethängen. På samma sätt som skillnaden mellan myntens och föremålens ursprungsområden pekar detta på en skillnad i hur mynten och

smyckena behandlades, cirkulerade och ansamlades.

Några av smyckena hade dock skadats i jorden, men nya delar framkom i efterundersökningarna. Vi kunde därför i en fördjupad studie titta på Eketorpsfyndet som en helhet – alla fynddelar, både mynt och smycken – och föra det till en grupp ”tematiskt” uppbyggda skatter som varit i fokus för intresse de senaste åren (se referenser i Burström 2020). Det tyska myntet från Sandtorpsskatten passar på samma sätt väl ihop med tidigare mynt från fyndet och vi hoppas kunna fördjupa oss även i denna skatt framöver.

Vikingatida ekonomier i Närke

Vill man sätta in depåfynd i historiska och samhällseliga sammanhang finns det få skriftliga belägg att använda sig av för de vikingatida förhållandena, men arkeologi och teori kan ta oss ytterligare lite längre. Depåfynd diskuteras ofta utifrån ett ganska starkt ställ-

Fynd	Datering (AD)	Innehåll	Vikt (g)	Fyndår	inventarienummer	Referens
Edsbergs sn, Eketorp	Tpq 958/9	328 mynt, drygt 140 föremål bl.a. silverpärlor, spännen, miniatyrer, arm- och halsringar	ca 1500	1950, 1955, 1984, 2017, 2019	ÖLM 20350, 22461, 36941, 36943, 39132, 39327; SHM/KMK 300084, 300097	SML 5 Nä:12; ÖLM inventarium
Gällersta sn, Härminge	Tpq 954/5	52 islamiska mynt, tre knoppar från ett ringspänne	664	1890	SHM 8671	SML 5 Nä:17; ÖLM inventarium
Hackvad sn, Gippersta	ca 1050–1150	en flätad fingerring och ett spänne/hängsmycke, båda av guld	10	1827	SHM 2644	SHM inventarium
St. Mellösa sn, Råsta	ca 920–960	ett ringspänne, två halsringar och en arming	529	1867 m.fl.	SHM 4355, 4414, 13278	SHM inventarium
Viby sn, Sandtorp	Tpq 1034	585 mynt (inkl. 66 frg.), 32 plantsar, arm- hals- och fingerringar, bitsilver	1050	1913	SHM 14935	SML 5 Nä:53–55; SHM inventarium
”Nära Örebro”	Ca 900	”ett stort antal” islamiska silvermynt	okänd	Före 1666	förkommen	SML 5 Nä:91

Tabell 1. De sex depåfynd från Närke som ingår i studien (ordnade efter sockennamn). Källor: SHM inventarium; ÖLM inventarium; Audy (i tryck); Audy & Burström 2020; SML 5. Tabell: författaren.

DYNASTI				
Myntutgivare				
Bedömd datering	Myntort	datering	kommentar	fyndnummer
TIDIG 'ABBASIDISK				
al-Mahdi eller al-Rashid				
ca 780–815	?	?	frg 1/6, klippt	ÖLM-39132-91
SEN 'ABBASIDISK ELLER BUYIDISK				
Osäker utgivare				
ca 915–945	?	?	frg	ÖLM-39132-122
SAFFARIDISK				
'Ali b. al-Layth				
(893–901)	?	(280–8 AH)	frg 1/4, klippt	ÖLM-39132-15
SAMANIDISK				
Isma'il b. Ahmad				
(904–907)	?	29(1–5) AH	frg 1/4, klippt	ÖLM-39132-46
Isma'il b. Ahmads eller Ahmad b. Isma'il tid				
(904–912)	?	29(1–9) AH	frg 1/4, klippt, perf.	ÖLM-39132-24
Ahmad b. Isma'il eller Nasr b. Ahmads tid				
ca 905–925	?	?	frg	ÖLM-39132-12
ca 905–925	?	?	frg	ÖLM-39132-19
Nasr b. Ahmads tid				
ca 915–925	(Andaraba)	?	frg	ÖLM-39132-11
ca 915–925	?	?	frg	ÖLM-39132-49
ca 915–925	?	?	frg 1/6, klippt?	ÖLM-39132-58
ca 920–935	Farwan-stil	?	frg	ÖLM-39132-80
ca 925–940	?	?	frg	ÖLM-39132-13
ca 925–940	?	?	frg	ÖLM-39132-28
ca 925–940	?	?	frg	ÖLM-39132-126
Nasr b. Ahmads eller Nuh b. Nasrs tid				
ca 925–950	?	?	frg 1/8	ÖLM-39132-4
ca 925–950	?	?	frg	ÖLM-39132-20
ca 925–950	?	?	frg	ÖLM-39132-22
ca 925–950	?	?	frg	ÖLM-39132-26
ca 925–950	?	?	frg	ÖLM-39132-29
ca 925–950	?	?	frg, mkt slitet	ÖLM-39132-31
ca 925–950	?	?	frg	ÖLM-39132-35
ca 925–950	?	?	frg	ÖLM-39132-85
ca 925–950	?	?	frg	ÖLM-39132-123
ca 935–950	?	?	frg	ÖLM-39132-38
ca 935–950	?	?	frg	ÖLM-39132-5
ca 935–950	?	?	frg	ÖLM-39132-75
ca 935–950	?	?	frg	ÖLM-39132-117
Nuh b. Nasr				
(943–954)	?	?	frg	ÖLM-39132-124
(943–954)	?	?	frg, klippt	ÖLM-39132-127
(943–954)	?	?	frg 1/8	ÖLM-39132-3
(943–954)	?	?	frg	ÖLM-39132-8
(943–954)	?	?	frg	ÖLM-39132-9
(943–954)	?	?	frg	ÖLM-39132-130
Nuh b. Nasrs eller 'Abd al-Malik b. Nuhs tid				
ca 945–960	?	?	frg, slitet	ÖLM-39132-17
ca 945–960	?	?	frg, perf.	ÖLM-39132-62
ca 945–960	?	?	frg	ÖLM-39132-66
ca 945–960	?	?	frg	ÖLM-39132-67
ca 945–960	?	?	frg 1/6	ÖLM-39132-133
ca 945–960	?	?	frg 1/6, slitet	ÖLM-39132-134
'Abd al-Malik b. Nuh				
(954–961)	?	?	frg	ÖLM-39132-45
(954–961)	?	?	frg	ÖLM-39132-78
Osäker utgivare och datering				
?	?	?	frg	ÖLM-39132-51
?	?	?	frg, perf.	ÖLM-39132-52
?	?	?	frg	ÖLM-39132-54
?	?	?	frg	ÖLM-39132-56
?	?	?	frg	ÖLM-39132-129
?	?	?	frg	ÖLM-39132-132
ÖSTEUROPEISKA IMITATIONER, SAMANIDISK FÖRLAGA				
ca 900–925	?	?	frg	ÖLM-39132-76
ca 925–950	?	?	frg	ÖLM-39132-48
EJ BESTÄMBARA				
?	?	?	frg, mkt slitet	ÖLM-39132-6
?	?	?	frg, mkt slitet	ÖLM-39132-23
?	?	?	frg, perf.	ÖLM-39132-27

Tabell 2. Edsbergs sn, Eketorp, myntfynd från *Metallsökarprojektets* efterundersökning 8 oktober 2017. Inventarienummer (höger kolumn): ÖLM 39 132 följt av myntets fyndnummer. Källor: Martin Edlund, ÖLM; ÖLM dnr 2017.210.156; dokumentationsbilder från ÖLM; egen besiktning; myntbestämningar av Viacheslav Kuleshov. Tabell: författaren.

ningstagande för om de ansamlade och nedlagts utifrån ekonomiska (marknadsmässiga) förutsättningar eller om de är resultat av rituella handlingar och föreställningar. Inom projektet har vi arbetat utifrån antagandet att förekomsten av ädelmetaller är ett tecken på ekonomiskt överskott, men att sambandet mellan produktion, handel och depåfynd är mer komplicerat än att nedläggningarna är direkta ”avkastningar” eller ”bankfack”.

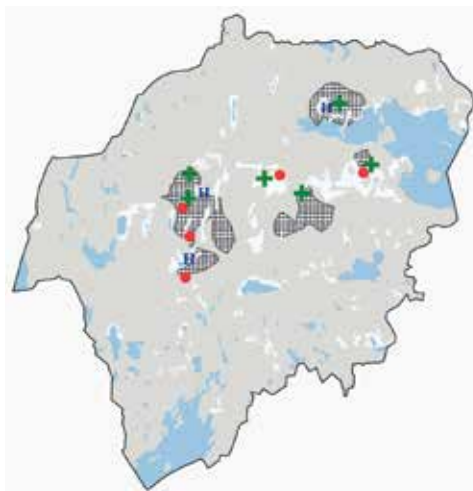
Analyserna visar att fyndens innehåll och sammansättning speglar utbyten inom lokala, regionala och skandinaviska elitnätverk – i Närkes fall utmärks detta av en särskild koppling till Norge. De flesta fynden innehåller också föremål som smycken och ovanliga amuletter, flera av dem innehåller vare sig mynt eller bitsilver och de har ofta hittats i våtmarkskontexter. De kan därför placeras in i en *prestigeekonomi* som karaktäriseras av utbyten i prestigesyfte, till exempel genom att ge dyrbara gåvor offentligt. Bara i något fall (Sandtorpsskatten) pekar innehållet tydligt på att fyndet ansamlats genom till exempel handel inom ramen för en *viktekonomi*. Skatternas nedläggningssammanhang pekar på att de deponerades rituellt för att förbli i vatten och jord, snarare än som tillfälliga gömmor.

Ädelmetaller generellt var något som eliten kontrollerade och hanterade. Närkes ekonomi byggde främst på jordbruk och boskaphållning, men även på järnproduktion. Det är dock svårt att värdera hur omfattande järnframställningen var och det är mindre troligt att järnet kan ha varit en viktig handelsvara med Norge som ju hade egen sådan produktion. Områden med järnhantering kan dock ha haft särskilda anledningar till utbyten, till exempel specialiserad manskap och materiel.

Vår slutsats är att ädelmetallerna användes inom elitnätverk, som byggde på släktskap och utnyttjades för handel och utbyte, för att utveckla och underhålla de personliga relationerna och för att positionera sig socialt

inom dem. Här skiljer sig Närke – och våra tolkningar av ädelmetallernas cirkulation – från tolkningar av skattfynd inom sådan forskning som ofta lutat sig främst mot det gotländska materialet och en uppfattning om det vikingatida samhället som egalitært.

Nästan alla vikingatida skattfynd från Närke har hittats där det också finns koncentrationer av andra viktiga fornlämningstyper, såsom runstenar, gravmonument, gravfält och boplatser (Fig. 4). Det är rimligt att anta att även den politiska och religiösa makten främst fanns där. Bland annat återfinns platsnamnet Husby, som i hela Skandinavien förknippas med kungamaktens egendomar och administrativa funktioner under tidig medeltid. En tydlig länk mellan elitens gårdar och skattfynd syns i till exempel Eketorpsfyndet, som deponerades mindre än en kilometer från en vikingatida gårdstomt i Riseberga. Där har skelettgravar och runornamenterade gravhällar från 1050–1080 hittats vid en tidigkristen privatkyrka, något som utmärker den lokala och regionala övre eliten under vikingatidens slut. Det är troligt att gården var en "stormannagård" redan ett par generationer tidigare än gravhällarna tillkom (det vill säga när Eketorpsfyndet deponerades) och den ägdes senast år 1200 av jarl Birger Brosa. Det är också troligt att det ovanligt rika skattfyndet kan knytas till den långvarigt prominenta gården Riseberga på något sätt (kristendomens

4. Centrala bosättningar och några typer av fornminnen i Närke. Prick: vikingatida ädelmetalldepå. H: Husby-namn. Kors: tidig kyrka (1000-talet?). Skrafferingar: landskapets tätaste fornlämningskoncentrationer.

KARTA: FLORENT AUDY.

genombrott i trakten?), vilket styrker slutsatsen att innehavet av ädelmetall i Närke koncentrerades till några få medlemmar av den lokala/regionala eliten som använde den strategiskt för att knyta band och höja sin status.

Referenser

Audy, F. I tryck. Tracing Elite Networks and Status-Enhancing Strategies in Viking-Age Närke: The Hoard Evidence. *Viking and Medieval Scandinavia* (2021).

Audy, F. och Burström, N. M. 2020. Närkes vikingatida skatter och mynt: Elitnätverk och unika föremål. I: Ljunge, M. (red.). *Metalldetektering inom arkeologi och forskning*. Örebro: Örebro läns museum (67–93).

Burström, N. M. 2019. The Chair. Situating knowledge and authority in Viking and medieval Scandinavia. I: Ljung, C. et al. (red.), *Tidens landskap. En vänbok till Anders Andrén*. Lund: Nordic Academic Press (153–155, gemensam referenslista i bokens slut).

— 2020. A Treasured Persona. Re-Interpreting the Eketorp Precious Metal Deposition. *Current Swedish Archaeology*. Vol. 28 (2020) (247–278).

Edlund u.å. = ÖLM dnr 2017.210.156, odaterat PM i ÖLM, oktober 2019.

Ekelund, G. 1956. Silverskatten från Eketorp. *Från bergslag och bondebygd*. Vol. 1956 (143–175).

Jansson, A. och Edlund, M. 2020. Metallsökarprojektet i Örebro län. I: Ljunge, M. (red.). *Metalldetektering inom arkeologi och forskning*. Örebro: Örebro läns museum (24–46).

SML 5 = Golabiewski Lannby, M. 1990. *Myntfynd från Närke. Sveriges Mynthistoria: Landskapsinventeringen*, Vol. 5. Stockholm: Kungl. Myntkabinettet.

Fynd	Fyndnr	Föremål	Vikt (g)
Edsbergs sn, Eketorp	1	Mynt (frg, klippt?), text, 8 mm, islamiskt	0,10
	2	Mynt (frg), text, 10 mm, islamiskt	0,24
	3	Mynt (frg, klippt?), text, 10 mm, islamiskt	0,20
	4	Mynt (1/3), text, 20x15 mm, islamiskt	1,38
	5	Mynt (frg), text, 11 mm, islamiskt	0,11
	9	Mynt (frg, klippt), text, 14 mm, islamiskt	0,19
	11	Mynt (1/4), text, 12x10 mm, islamiskt	0,61
	13	Mynt (1/2, klippt), text, 24x8 mm, islamiskt	0,71
	14	Mynt (frg), text, 6 mm, islamiskt	0,11
	16	Mynt (frg, klippt), text, 12x10 mm, islamiskt	0,31
	17	Mynt (frg), text, 9 mm, islamiskt	0,10
	18	Mynt (frg, klippt?), text, 6 mm, islamiskt	0,15
	19	Mynt (frg), text, 8 mm, islamiskt	0,18
	28	Mynt (frg), text, 9 mm, islamiskt	0,25
	30	Mynt (frg), text, 8 mm, islamiskt	0,19
	12	Silverbit, oval, 13x7x2 mm	1,35
	15	Silverbit, mynt? (frg), 6 mm	0,08
23	Silverten, klippt, 11x3x3 mm	0,78	
Viby sn, Sandtorp	6	Spänne (frg), filigran, 12x7 mm	0,28
	17	Mynt (frg), Tyskland, Bernhard II (1025–45), Dbg 590, Kilger Lün C?	0,14

Tabell 3. Ädelmetallfynd från *Metallsökarprojektets* efterundersökningar 26–27 oktober 2019 tillhörande fynd inom denna studie. Källa: Martin Edlund, ÖLM, dnr 2017.210.156, bearbetning av författaren. Preliminär bestämning av mynten från Eketorp (ÖLM 39327) Viacheslav Kuleshov och från Sandtorp (ÖLM 39326) Florent Audy. Tabell: författaren.

När Erik XIV lät prägla mynt i England

Av Bengt Hemmingsson

Erik XIV:s frieri till den engelska drottningen Elisabet hör till de mest uppmärksamma- de svenska utrikespolitiska initiativen under 1500-talet. Eriks intresse väcktes redan innan hennes trontillträde den 17 november 1558 och de första propåerna om äktenskap framfördes av sändebudet Dionysius Beurraeus. En delegation med hertig Johan och kung Gustavs svåger Sten Eriksson Leijonhufvud i spetsen avreste också till England i september året därpå. Johan var ett bra val för att framföra Eriks frieri; utlänningars omdömen om hertigens personlighet vid denna tid berömde hans begåvning samt hans eleganta latin och behagliga tal. Genom påkostade fester och stor frikostighet med gåvor fick han också ett gott anseende i London.¹

I april 1560 återvände Johan och hans delegation till Sverige utan att ha fått något positivt svar för Eriks räkning från den engelska drottningen. Erik hoppades nu att genom ett personligt besök få Elisabet på andra tankar. Planerna på resan till England fick dock avbrytas när Gustav gick bort den 29 september 1560. I stället fick kanslern och riksrådet Nils Gyllenstierna (1526–1601) uppdraget att bistå Beurraeus vid förhandlingarna. Sin första audiens med drottningen, då Eriks brev och kreditiv överlämnades, fick han den 2 april 1561.

Gyllenstiernas utförliga rapporter till Erik, avfattade dels på svenska, dels på latin, har bevarats och de ger en god skildring av hans verksamhet i England och av kontakterna med drottning Elisabet och det övriga hovet.² Han var ofta närvarande vid

1. Nils Göransson Gyllenstierna (1526–1601), målning av okänd konstnär.

FOTO: NATIONALMUSEUM.

drottningens festligheter och redan i november 1561 nämner Gyllenstierna att han varit i audiens 55 gånger. I början av 1562 stod det dock klart för honom att Eriks frieri inte skulle nå någon framgång och i april samma år lämnade han England.

Gyllenstiernas räkenskaper

Uppgiften som Eriks sändebud var förknippad med stora utgifter för att upprätthålla det nyrika svenska kungahusets anseende, vilket Gyllenstiernas likaledes bevarade räkenskap för resan vittnar om.³ Än så länge var dock Gustavs silverkammare intakt och Erik framstod i engelsmännens ögon som en av Europas rikaste monarker. Den praktfulla kröningen, som ägde rum i Uppsala den 29 juni 1561, hade också dragit stora kostnader och Erik hade satt sig i skuld hos juvelerare och andra leverantörer av

lyxvaror i Antwerpen, vilka pockade på betalning.

Redan den 29 juli 1561 nämnde därför Erik i brev till Gyllenstierna att han skulle skicka 5 000 lödiga marker (1 052 kg) silver till England, dels för herr Nils egna omkostnader, dels för att reglera skulderna i Antwerpen.⁴ Några månader senare, den 9 september, hade också ”sex tusen lödiga marker och något mer” skickats och nu ville kungen ”att samma summa måtte förskickas till Antwerpen och där antingen säljas eller förmyntas”.⁵

I en räkenskap över silver som Erik lätit översända till England finns båda dessa poster med; förutom de 5 000 lödiga markerna ”av Kungl. Maj:ts egen uppbörd” skickades också 25 924 stycken daler och ”3 orter” (¼ daler) med samma sändning till Gyllenstierna.⁶ Vi kan säkert utgå ifrån att det huvudsakligen rörde sig om Eriks nyslagna daler med hans porträtt som hade getts ut i samband med kröningen. Kungen hade givit order om att inte mindre än 100 000 av dessa skulle slås under året,⁷ men den största delen kom att skickas utomlands, till kostnader och representation i Estland och i England.⁸

Nästa silversändning bestod som nämnts av 818 tackor som tillsammans vägde 6 082 marker 15 lod (1 280 kg). Gyllenstierna hade redan i enlighet med kungens instruktioner förhandlat med drottning Elisabet om att låta mynta det mottagna silvret i England. Nu blev han orolig när Erik hade ändrat sig och gav order om att det skulle skickas till Antwerpen i stället. Gyllenstierna hade ju redan utverkat att han skulle få samma vill-

2. Thomas Stanley (d. 1571), åtsida till medalj av Steven van Herwijck, utförd cirka 1562. Stanley var *Undertreasurer of the Mint* i Towern vid tiden för Gyllenstiernas inlämning av silver för myntning och säkerligen den som översåg alla praktiska detaljer, någon formell myntmästare var nämligen inte utsedd.

FOTO: WOOLLEY & WALLIS.

kor som drottningen själv hade ("att jag måtte njuta de Privilegier i myntet som hon haver, vilket jag i så måtto haver utträttat, att det är av henne efterlåtit"), vilket tydligen innebar att Gyllenstierna endast behövde betala präglingskostnaderna.⁹

Han försökte därför med en lång utläggning få kungen att ändra sig. "Sänder jag skeppet med det silvret härifrån till Antwerpen, och sätter det i stor fara, vilket och icke annat ske kan så sent på året, medan det är nu här i behållna händer synes (min) Aller Nådigste Herre icke vara rådligt", skrev Gyllenstierna.

Han invände också att man inte visste hur säkert man kunde mynta silvret i Antwerpen och "till äventyrs till föga större profit och fördel" än i England. Sedan kom Gyllenstierna till det som antagligen bekymrade honom mest, nämligen hur engelsmännen – och drottning Elisabet i synnerhet – skulle reagera om silvret i stället sändes till Antwerpen.

Myntningen i England

Gyllenstierna lyckades tydligen övertala kungen om det kloka i att hålla sig till överenskommelsen med Elisabet. Av hans räkenskaper framgår nämligen att det mesta av det till England överskeppade silvret verkligen

myntades där, men trots det skrev Gyllenstierna i en rapport till kungen den 10 januari 1562 att "det silver som här myntat är" inte räckt till för hans utgifter.¹⁰

Myntningen har således skett under de sista månaderna av 1561. Enligt Gyllenstiernas räkenskap lämnades 5838 troy pound 6½ ounce,¹¹ (motsvarande 10362 lödiga marker silver, cirka 2 180 kg) till Myntet. Efter avdrag för myntarlönen, 426 pund 6 shillings 9 pence, erhöll Gyllenstierna 17 089 pund 5 shillings 9 pence i nyslagna mynt.

Erik XIV:s prägling ägde rum under en intressant period i det engelska myntväsendet. Efter ett antal år av haltförsämringar under Henrik VIII hade försök gjorts under Edvard VI och Maria att återupprätta myntstandarden. Detta skedde dock fullt ut först i början av Elisabet I:s regering, då de äldre mynten antingen drogs in och smältes ner eller kontramarkerades för att indikera nya och lägre nominella värden. De nya silvermynten slogs först i valörerna *shilling* (12 pence), *groat* (4 pence), *halfgroat* (2 pence) och *penny*. År 1561 ändrades myntserien ("2nd Coinage") till att omfatta valörerna *sixpence*, *threepence*, *halfgroat*, *three-halfpence*, *penny* och *three-farthings* (¾ penny).

Alla engelska mynt slogs vid denna tid i Towern i London. Det ursprungliga myntverket i slottet, *the Nether Mint*, beläget mellan de västra murarna, kompletterades med *the Upper Houses* i december 1560. Det var ett parallellmyntverk som inrättades mellan de östra murarna i slottet. I båda bedrevs traditionell hammarprägling, men år 1561 infördes även en ny maskinell teknik vid mynttillverkningen jämsides med den gamla. En invandrad fransman, Eloy Mestrelle, fick uppdraget att inrätta detta myntverk i Towern, vilket underställdes *the Upper Houses*. Mestrelle hade troligen varit verksam vid *Monnaie du Moulin* i Paris, där han lärt sig tekniken som han överförde till England.

Det har diskuterats hur denna prägling gick till, men forskningen verkar numera vara överens om att

dess första steg var en hästdriven kvarn, som i sin tur drev flera valsverk genom vilka tenar av silver drogs några gånger för att uppnå rätt vikt och tjocklek i slutändan på myntplattarna; därav termen *milled coinage* inom den engelska numismatiken. De färdiggjorda silverplattarna präglades därefter i en *balancier* eller skruvpress, som troligen var handdriven.¹²

Gyllenstierna anlände till London i tid för att kunna vara med vid en speciell kunglig händelse, nämligen utdelandet av *Maundy money*, skärtorsdagspengar. *Royal Maundy* är en religiös ceremoni varvid den brittiske monarken (eller en kunglig ämbetsman) bland annat delar ut mynt såsom symboliska allmosor till fattiga. Den 3 april 1561 delade drottning Elisabet – med bistånd av *the Queen's Almoner Dr Bill* – ut nyslagna mynt, förvarade i röda och vita påsar till 27 fattiga kvinnor. Säkerligen kom Mestrelles vackra och välpräglade mynt till användning vid detta tillfälle. Under juli besökte också drottningen hans myntverk, varvid såväl guld- som silvermynt präglades medan hon såg på.¹³

Gyllenstierna bör enligt vad som ovan anförts ha lämnat Eriks silver för myntning tidigast under oktober 1561. Det var en ansevärd mängd, så det bör ha tagit en viss tid för silvertackorna att omvandlas till mynt. Hammarpräglingen skedde med en hastighet av 500 pund per dag under de första tre månaderna av räkenskapsåret 1560/61¹⁴ och av allt att döma var myntningen i skruvpress långsammare. Dessutom slogs inga shillings, utan högsta valören var sixpence (½ shilling) i båda myntverken i Towern från november 1561.¹⁵ Gyllenstiernas inlämning borde med andra ord ha upptagit ett av myntverkens kapacitet under minst en månad. Vi vet dock inte om hans mynt hammar- eller skruvpresspräglades. Om hela myntningen bestod av sixpences motsvarar den erhållna summan inte mindre än 683 572 mynt.

Mynten som slogs av svenskt silver har av allt att döma inte försetts med några speciella kännetecken, utan re-

3. Sixpence 1561, hammarpräglad, mm pilspets.

FOTO: HAMMEREDBRITISHCOINS.COM.

4. Sixpence 1561, präglad i skruvpress, mm stjärna.

FOTO: DIX NOONAN WEBB.

guljåra stammar har använts vid tillverkningen. Trots det är Erik XIV:s myntpräglning intressant och utgör en hittills okänd episod i den engelska numismatiken.

Noter

¹ I. Andersson: Erik XIV:s engelska underhandlingar. *Skrifter utgivna av Vetenskaps-Societeten i Lund* 17, 1935.

² Rapporterna är tryckta i: (I. Andersson, utg.) Nils Gyllenstiernas brev och rapporter från den engelska beskickningsresan 1561–1562. *Historiska handlingar* (HH) 33:1, Stockholm 1946.

³ Herr Nils Gyllenstiernas räkenskaper för den engelska resan 1562; Diplomaträkenskaper 1542–1719 vol. 3:7. Riksarkivet (RA).

⁴ Erik XIV till Nils Gyllenstierna 29/7 1561. Riksregistraturet fol. 183ff (RA).

⁵ Erik XIV till Nils Gyllenstierna 9/9 1561. Riksregistraturet fol. 211r–212r (RA).

⁶ Register på det bergsilver som Kungl. Maj:t min allernädigste Herre haver låtit överskicka till England vilket Herr Nils Gyllenstierna där entfånget haver pro Anno 1561; Diplomaträkenskaper 1542–1719 vol. 3:7 (RA).

⁷ Erik XIV till Olof Knutsson 14/9 1561, vari bland annat sägs att myntskrivaren Sven Björnsson fått befallning om att mynta upp till 100000 daler; Riksregistraturet fol. 213r–v (RA).

⁸ Se Anders Nilssons uppbörd och utgift i Reval 1561, som tog emot 50000 daler "ifrån Sverige"; Räntekammarböcker 1526–1630 vol. 39:3 fol. 3v, Kammararkivet (KA).

⁹ HH 33:1 s. 162f.

¹⁰ HH 33:1 s. 217f.

¹¹ 1 troy pound (lb) = 12 ounce (oz) = 240 pennyweight (dwt) = 373,242 gram. Detta myntviktssystem blev officiellt påbjudet i England 1527.

¹² D. G. Borden & I. D. Brown: The milled coinage of Elizabeth I. *British Numismatic Journal* (BNJ) 53, 1983, s. 109. För diskussionen om präglningstekniken, se C. E. Challis: The introduction of coinage machinery by Eloy Mestrell, *BNJ* 59, 1989 s. 256–262 samt *BNJ* 60, 1990 s. 178–182 och där anförd litteratur.

¹³ Borden & Brown 1983 s. 109.

¹⁴ I. D. Brown: Some notes on the coinage of Elizabeth I with special reference to the hammered silver. *BNJ* 28, 1955 s. 576.

¹⁵ Efter provtagningen ("Trial of the Pyx") den 24/10 1561 slogs endast 6 p, 3 p, 1½ p och ¾ p i silver; av Mestrelles produktion var antagligen mer än tre fjärdedelar i 6 p; Borden & Brown 1983 s. 110.

Timmermansorden

firade i går på sedvanligt sätt sin högtidsdag å ordens stamhus Eriksberg under ordförandeskap af sin stormästare, greve Casimir Lewenhaupt.

Sedan bröderna, som samlats till ett antal af omkring 150, intagit sina platser, aflemnade revisorerne af de olika kassorna sina berättelser, af hvilka framgick, att ordens ekonomi alltjemt visar de mest glädjande resultat.

Efter det ansvarsfrihet tacksamt beviljats styrelsen samt arkivvårdaren och mynt- och medaljvårdaren äfven uppläst sina berättelser, höll ordens kansler parentation öfver de under förra året bortgångne bröderna, till antalet 36. Särskildt dröjde han i sin minnesteckning vid öfverbibliotekarien Klemmings betydelsefulla lifsgerning.*

Notis i Wedbergs klippsamling 1894

* Gustaf Edvard Klemming (1823–1893) var överbibliotekarie vid Kungliga Biblioteket och medlem i Svenska Numismatiska Föreningen. Om honom har Jan-Olof Björk skrivit i *SNT* 2019:7, 'Edvard Klemming och SNF:s medalj åt den flitige numismatikern'. Timmermansordens instiftades år 1761 på kristen grund och med inriktning på välgörenhet bland fattiga och andra nödställda. Under 1760-talet var åtskilliga av Timmermansordens medlemmar även frimurare och bröder av Arla Coldinu Orden.

Ordensbrodern Carl Johan Roos af Hjelmsäter (1822–1890) grundade år 1888 Timmermansordens Mynt- och medaljsamling genom att donera 212 mynt och medaljer samt en större penningssumma för inköp. Harald Nilsson, som tidigare var ansvarig för dess Mynt- och medaljsamling, efterträddes av nuvarande Peder Langenskiöld med Martin Tunefalk som vice. Hemsida: <http://www.timmermansorden.se/>.

Red.

Salamanderdirhamen

– en replik till den högst fria tolkningen

I SNT 2018:4, s. 80-84,* presenterade jag en märklig dirhamimitation där omskrifterna ersatts av djurornamentik i form av tre slingor med fyra djurfigurer i varje. Många illustrationer med vikingatida djurornamentik beskrivs som drakslingor eller ormslingor, men i det här fallet gjorde jag den högst fria tolkningen av motivet att djurfigurerna symboliserade salamandrar.

På *TimeLine Auctions* i England såldes i juni 2020 ett vikingatida objekt i brons som beskrevs ha varit monterat på en vikingatida svärdsskida. Auktionsfirmans objektbeskrivning var: "Viking Dragon Sword Scabbard". Om detta är korrekt eller inte får överlämnas till experterna inom området.

I vilket fall som helst var det ett intressant föremål relaterat till min tidigare artikel och än en gång slogs jag av likheten med en salamander. I beskrivningen av dirhamen nämner jag en del om myterna kring djuret: att den kunde bemästra elden, att den var så giftig att om den slingrade sig runt ett fruktträd så blev trädets frukter förgiftade och kom dess saliv i kontakt med mänsklig hud så tappade man allt hår. Dessutom, med egenskapen att återskapa förlorade extremiteter kan den ha symboliserat ett evigt liv. En symbolisk salamander på svärdsskidan kunde nog betraktas som ett gott skydd på väg ut i strid!

Visst ger det lilla objektet från auktionen stöd till min högst fria tolkning av djursymbolerna på dirhamen! Det har dessutom numera en värdig plats tillsammans med dirhamen i min samling.

Bo Gunnarsson

1. Salamanderdirhamens fränsida med djurmotiven åskådliggjorda i färg. Från artikeln i SNT 2018:4, fig. 2b.

FOTO OCH BILDBEHANDLING: FÖRFATTAREN.

3. Föremålet som såldes på TimeLine Auctions, auktion 122, lot 2719. Längd cirka 43 mm, vikt 7,9 g.

FOTO: FÖRFATTAREN.

2. Frilagd salamanderfigur från den av författaren beskrivna dirhamen.

FOTO OCH BILDBEHANDLING: FÖRFATTAREN.

4. Eldsalamander.

KÄLLA: INTERNET, BILDBEARBETAD AV FÖRFATTAREN.

* SNT 2018:4 finns att ladda ner från Svenska Numismatiska Föreningens hemsida under Publikationer, SNT: <https://numismatik.se/pdf/snt42018.pdf>

Svenska Numismatiska Föreningen
Swedish Numismatic Society

Svenska Numismatiska Föreningens hemsida www.numismatik.se

Hemsidan handhas av SNF:s webbansvarige Lennart Castenhag. Här finns nyheter såsom litteraturtips, föreningens kommande aktiviteter, SNT sedan 1972 i pdf-format: numismatik.se/2publikationer/

SNT:s författar- och artikelregister:
numismatik.se/2publikationer/SNT_register_till_2020.pdf

Numismatiska artiklar utöver dem som publiceras i SNT. Se också exemplen på falska mynt: numismatik.se/2falska/

Hemsidan uppdateras så gott som dagligen.
Tillsammans kompletterar hemsidan och SNT varandra.

e-post: webmaster@numismatik.se

Assignment från Östanås bruk

Av Magnus Widell

Under några årtionden på 1800-talet förekom det att flera företag på bruksorter i landet utgav assignationer. För personer eller bruk som hade konto i Rikets Ständers Bank fanns möjligheten att utfärda en anvisning på detta konto – en så kallad assignation. De hade i stort sett samma karaktär som senare tiders checkar och de kom att cirkulera som betalningsmedel, en slags sedel. I de flesta fall använde man sig av tryckta formulär, oftast utsmickade med utgivarens emblem eller heraldiska vapen. Assignationerna var utställda på det minsta tillåtna beloppet 20 riksdaler banco.

Assignationerna blev snabbt populära bland utställarna. Bristen på betalningsmedel var så stor att även allmänheten accepterade dem, även om risken fanns att utgivaren övertrasserade sitt konto. Det kunde nämligen hända och det mest kända exemplet var Skultuna Bruk vars assignationer utställdes av Carl Wilhelm Hammarskjöld. Övertrasseringar är också kända, med konkurs som resultat, från andra bruk.

I Älvsbacka drevs åren 1642–1894 ett mycket stort järnbruk. Mantalslängden för år 1805 visar att 75 personer var skattskrivna för Älvsbacka bruk, även kallat Östanås bruk. Östanås var herrgården vid bruket. Värmland var från 1600-talet och ett antal århundraden framåt Sveriges stora stångjärnsproducerande landskap. Järnbruken i Värmland blev många och de låg spridda i stort sett över hela landskapet.

Älvsbacka bruk – redan då benämnt Östanås bruk – anlades 1642 då borgmästaren Lars Ingmansson

1. Östanås herrgård. Litografi av Thora Thersner, 1865.

i Karlstad fick privilegium på den första stångjärnshammaren. År 1656 privilegierades en andra hammare då den kände bruksbyggaren Gustav Börjesson blivit ny ägare till bruket. Brukets läge var bra, eftersom det fanns mycket kolskog i närheten och nivåkillnaden mellan sjöarna Gråsmången (131 meter) och Lersjön (97 meter) skapade flera vattenfall. Redan vid 1600-talets slut var bruket ett av de största i Värmland och byggdes ut under 1700-talet, bland annat med ett manufakturverk för takplåt.

I slutet av 1700-talet lät dåvarande bruksägaren major Adolf Heijkensköld anlägga ett betydande manufakturverk, en plåthammare och två spikhamrar. Av manufakturerna uppmärksammades speciellt plåtsmidet från Älvsbacka. Takplåtarna från Älvsbacka bruk hade i

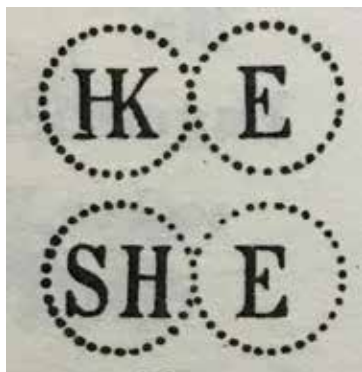
början av 1800-talet stor ryktbarhet och ansågs tillhöra de bästa och mest säljbara i landet. Till detta bidrog de tyska plåtmederna som fanns vid bruket och som ansågs vara de bästa i Sverige. Brukets berömda plåtsmide upphörde på 1830-talet på grund av bristande avsättning.

Släkten Croneborg kom till Älvsbacka 1827 då Ulric och Barbara, Betty kallad, bosatte sig på Östanås herrgård. De kom då direkt från Wien där Ulric sedan 1824 hade tjänstgjort som *chargé d'affaires* vid den svenska beskickningen. Det var en prestigefylld tjänst eftersom Wien vid denna tid var Europas politiska centrum. I sällskapslivet mötte han Barbara von Geymuller, vacker, begåvad och rik. Hennes far drev tillsammans med sin bror en av Europas mest betydande bankfirmor.

Familjen von Geymüller kunde leva ståndsmässigt i sitt centralt belägna Palais Geymüller liksom på några vackra slott i huvudstadens närhet. Särskilt under Wienkongressen 1814–1815 befann man sig i världens centrum med ett livligt umgängesliv och ståtliga fester. Det von Geymüllerska huset stod öppet för besökande från när och fjärran, bland annat diktare som Grillparzer, musiker som Beethoven och andra kulturpersonligheter var gäster och vänner i huset.

Efter Ulrics och Bettys giftermål 1825 fick paret två söner, Wilhelm som föddes 1826 i Wien och Hjalmar född 1830 i Älvsbacka. En god vän inom diplomatkåren, Olof Nordenfelt, hade rekommenderat det unga paret Croneborg att köpa Älvsbacka bruk i Värmland. Ulric Croneborg förvärvade stångjärnsbruket av familjen Heijkensköld.

Ulric och Betty Croneborg bosatte sig på herrgården Östanås. *Fig. 1.* Betty som vuxit upp i en kultiverad och stimulerande miljö tog med sig sina intressen till Östanås. Hennes stora konstintresse gjorde att en omfattande samling konst, ett hundratal verk av svenska och utländska mästare inköptes av familjen Croneborg. På herrgården fanns på 1800-talet bland annat verk av Rembrandt, Tizian och van Dyck. Ulric Croneborg stod Karl

3. Huvudstämplar för stångjärn från Älvsbacka bruk i Älvsbacka socken i Värmland. Bild ur Svenska järnstämplars sammanställning av Kungl. patent- och registreringsverkets upplaga 1918.

2. Blankett på assignation från Östanås. KMK inv.nr 21278:11.

FOTO: MARTIN TUNEFALK, EKONOMISKA MUSEET – KUNGLIGA MYNTKABINETTET/SHM (PDM).

XIV Johan nära och han kom att utnämnas till hovmarskalk.

Tyvär blev Ulrics levnad kort, han avled redan 1844 efter ett antal års sjukdom. Hustrun Betty överlevde honom med drygt tjugo år. En omfattande expansion och modernisering av bruket skedde i och med att sonen, löjtnant Wilhelm Croneborg blev disponent för bruket.

I Platbärzdis bok *Sveriges Sedlar*, del II, återges enskilda personer och företags assignationer. Författaren har i en tabell angett tre objekt från Östanås, samtliga på 20 riksdaler banco. En "assignationssedel" med årtal 1841 i original, en blankett och ett provtryck. Den här avbildade blanketten, *fig. 2*, är utställd på Rikets Ständers Bank och visar att dateringsorten är Östanås, herrgården vid Älvsbacka bruk. Längst upp finns Croneborgs heraldiska vapen. Släkten hade sitt ursprung från Norra Tjust härad i Småland och blev adlad 1650.

Järnet var Sveriges viktigaste exportvara från 1500-talet och framåt. Därför var det viktigt att statsmakten kunde upprätthålla ett gott rykte om ett bra exportjärn. Därför inrättades en statskontroll av exportvaran stångjärnet. I rikets exporthamnar uppfördes järnvägar där stångjärnet vägdes och undergick kvalitetskontroll. För att man vid kontrollen skulle veta

vem som tillverkat järnet, måste det vara stämplat med en tillverkarstämpel. Dessa tillverkningsstämplar var inregistrerade och avbildade i stämpelböcker.

Längst ned till höger om valören finns i en oval bokstäverna HKSHE, vilket är Älvsbacka bruks järnstämpel (bruket har även stavats Älvsbacka bruk). Den ena järnstämpeln består av HK (sammanbundet) i en rund cirkel, följt av ett E i en rund cirkel. Stämpeln fastställdes den 11 november 1782. Den andra järnstämpeln har SH i en rund cirkel och ett E i en rund cirkel. *Fig. 3.*

Platbärzdis anger i boken efter Östanås, W. Cronborg. Men om årtal 1841 anges rätt så var Ulric Croneborg bruksdisponent för Älvsbacka vid den tidpunkten. Sonen Wilhelm Croneborg, född 1826, var endast femton år gammal när assignationen daterades och han blev student i Uppsala två år senare, 1843.

Litteratur

Platbärzdis, A. *Sveriges sedlar*, del II. 1964.

Mellander, B.: Vem minns Älvsbacka bruk? *Värmlandsk kultur* 4, s. 17–19. 1992.

Svenska Järnstämplars. (Sammanställd efter Kungl. Patent- och registreringsverkets upplaga från 1918.)

Berit Ring-diplom instiftat

Monica Golabiewski Lannby första mottagare

RUT OCH BENGT HOLMÉNS STIFTELSE FÖR NUMISMATIK har fått en generös donation från Berit Ring, där avkastningen skall användas till åtgärder som på olika sätt stöttar initiativ, forskning och utbildning inom området *Alternativa betalningsmedel*. Berit Ring är själv intresserad av ämnet, speciellt polletter, och ville på detta sätt bidra till att utveckla kunskaperna inom området.

Stiftelsen har bidragit till att finansiera föredrag om polletter och har beslutat att tillsammans med Svenska Pollettföreningen finansiera en workshop om att skriva böcker om polletter. Den var planerad att äga rum under våren 2020 men fick på grund av pågående pandemi flyttas fram i tiden.

Stiftelsen beslöt vid sitt senaste styrelsemöte att instifta ett diplom och pollett som tilldelas en person som gjort synnerligen förtjänstfulla insatser inom området *Alternativa betalningsmedel*. Till den första mottagaren av diplomet utsåg styrelsen Monica Golabiewski Lannby. Hon är givetvis välkänd för denna tidskrifts läsare. Stiftelsen vill särskilt uppmärksamma att hon är huvudförfattare till boken *Stockholmspolletter. Annorlunda pengar i fabrikörers och fattigas stad* (2010), som sedan kommit att bilda skola för hur böcker om polletter numera beskrivs och dokumenteras.

Polletter är sannolikt den gren av numismatiken som är minst dokumenterad. Man bör också vara medveten om att något försök att på ett någorlunda heltäckande sätt överblicka användningen av polletter inte gjorts på över hundra år. Det är också mycket svårt att få fram säker information om hur polletter använts, eftersom de ofta var hjälpmedel i

vardagliga situationer och att alla då visste hur de brukades. Man behövde inte särskilt dokumentera detta. Nu i efterhand, då det mesta är avglömt, och de som var med på den tiden inte finns kvar, är det givetvis svårt att få fram informationen.

Monica har lyft fram området inte bara genom boken om *Stockholmspolletter* utan också bidragit med särskilda skrifter med anknytning till polletternas kulturhistoriska betydelse. Här kan nämnas skrifter som *Pengar i folkmun och mynt i seder, bruk och poesi* (2000), *Poetiska sedlar* (2008) och *Polletter för hela slanten* (2011). För att inte glömma ett otal artiklar och notiser som lyft fram betydelsen av polletter. Monica har dessutom på ett aktivt sätt redigerat och utformat *Göteborgspolletter. Polletter för krogar, nöjen och sjöfart från början fram till i dag* (2018).

Genom Monicas pionjärinsats har flera blivit inspirerade att följa i hennes fotspår. Genom böckerna om Stockholms, Skånes och Göteborgs polletter har bortåt 7 000 svenska polletter blivit belysta. Minst lika många från andra delar av landet återstår att lyfta fram.

Rut och Bengt Holméns
Stiftelse för Numismatik
Bo Gustavsson, vice ordförande

En liten spelpenning

från 1700-talets början har inskriften TRVMPF VT på ena sidan och SET TILL på den andra. Spelaren i den första scenen kastar ut sin trumf. I den andra tar sig spelaren för pannan.

Den räknas till gruppen allmänna spelpenningar präglade vid myntverket i Avesta och finns i koppar, mäsning och tenn. Den lilla spelpenningen, 20 mm i diameter, tillverkades före 1750. Detta vet vi eftersom den ingått i Gustaf Rålamb's (1675–1750) samling.

Möjligen var Gustaf Rålamb den förste i Sverige som samlade polletter, kanske också spelpenningar. År 1756 köpte Riksbanken hans samling mynt, polletter, medaljer och miniatyrporträtt för 120 000 daler km och är sedan några år införlivad i Kungliga Myntkabinettets samlingar.

MGL

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND, KMK.

Mer om spelpenningar: Nathorst-Böös E., *Allmänna spelpenningar i Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1954 (pl. I:4) samt Holst H., *Spelpenningar avsedda för kortspel*, 1977 (fig. 143).

NUMISMATISKA FÖRENINGAR I SNF

Alingsås Numismatiska Förening
Edshultsvägen 20
441 96 Alingsås

Falu-Borlänge Myntklubb
www.fb-myntklubb.se

Göteborgs Numismatiska Förening
www.gnfinfo.se

Halmstads Myntklubb
Östra Infarten 4
313 31 Oskarström

Kalmar Myntklubb
www.kalmarmyntklubb.se

**Katrineholm Flen Vingåker
Myntklubb**
www.kfvmynt.se

Myntklubben Skilling Banco
www.mksb.se

Nola Myntklubb, Örnköldsvik
www.infoom.se/nolamyntklubb

Norrköpings Myntklubb
www.norrkopingsmyntklubb.se

Numismatiska Föreningen i Hässleholm
www.myntforeningen.se

Numismatiska klubben i Uppsala
www.nku.nu

Samlarföreningen Klave
Oskarsgatan 12
331 41 Värnamo

Samlarklubben Numis
www.numisskelleftea.se

Sigtuna Myntklubb
www.sigtunamyntklubb.se

Stockholms Myntklubb
www.stockholmsmyntklubb.se

Strängnäs Myntklubb
ga@aotn.eu

Svenska Pollett föreningen
www.pollett.se

Sävsjö Myntklubb
Parallellgatan 19
576 33 Sävsjö

Södra Dalarnas Myntklubb
medlem.spray.se/sdmyntklubb

Vetlanda Numismatiska Förening
Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda

Villstadortens Myntklubb
Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk

Westerbergslagens Myntklubb
Flatenbergsvägen 4
777 34 Smedjebacken

EFTERLYSNING AV FÖRKOMNA MYNT

1.

2.

MYNT FÖRKOMNA VID TRANSPORT

TVÅ OBJEKT på vår internetauktion 28, som avhölls den 14 juni 2020, såldes till en spekulant i Finland. De båda mynten skickades till köparen i rekommenderad försändelse två dagar efter auktionen. PostNords spårningstjänst visar att försändelsen anlände till Finland, men därefter försvinner alla spår efter mynten.

De försvunna mynten är 2 mark 1660 (objekt 110, *bild 1*) respektive 4 mark 1664 (objekt 122, *bild 2*). Vi är intresserade av alla upplysningar som kan leda till att mynten kommer till rätta och vill samtidigt informera samlare, handlare och auktionister om att mynten, om de skulle dyka upp, har ett tråkigt förflutet.

Ytterligare upplysningar och kontakt i ärendet fås genom mejl ställt till: dan.carlberg@myntauktioner.se eller per telefon 070-999 06 09.

Dan Carlberg
VD, Myntauktioner i Sverige AB
www.myntauktioner.se

AUKTIONER & MÄSSOR

26/2-7/3	Myntauktion, online, Göteborgs Auktionsverk
27-28/3	Inställt! Misab, auktion 36, Stockholm
24/4	Inställt! Myntmässa, FriMynt, Helsingborg
8/5	Myntauktion, Myntkompaniet, Stockholm
15-16/5	Misab, auktion 36, Stockholm
4/9	Myntmässa, FriMynt, Helsingborg
2-3/10	Misab, auktion 37, Stockholm

Se mer här: ingemars.se/agenda

**Samlad glädje 2019.
Numismatiska klubben i
Uppsala 1969–2019.**

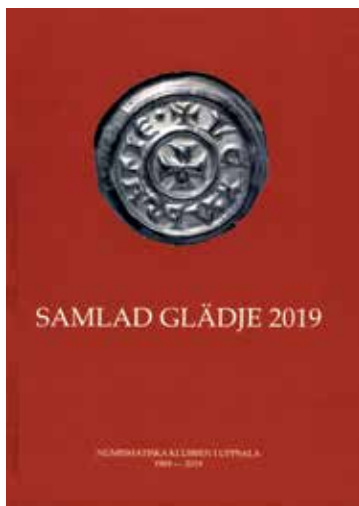
Redaktörer: Curt Ekström,
Bo Gunnarsson, Kjell Holmberg
och Magnus Wijk.

Utgiven med stöd av Gunnar
Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning och
Sven Svenssons stiftelse för
numismatik.

ISBN 978-91-978092-7-6

Den 26 mars 2019 firade Numismatiska klubben i Uppsala 50 år. Detta firades genom utgivningen av jubileumsboken *Samlad glädje*. Även vid klubbens 30- respektive 40-årsfiranden gavs jubileumsböcker ut, och detta är således nummer tre i serien *Samlad glädje*. Klubben har genom åren etablerats som en av Sveriges mest aktiva numismatiska föreningar. Genom sin digra verksamhet har klubben knutit till sig ett stort antal vänner, vilket framgår av den omfattande listan av skribenter. Ett framgångsrikt samarbete finns inte minst med Uppsala universitets myntkabinett som är en del av Gustavianum.

Publikationen innehåller inte mindre än 38 bidrag av olika artikel-författare. Bidragen kommer från klubbens medlemmar, andra numismatiskt kunniga och intresserade personer samt yrkesverksamma numismatiker från såväl Sverige som andra länder. Med detta följer att spridningen mellan de avhandlade områdena, samt det sätt som de författarna tar sig an sina ämnen, är stor. Ett gemensamt sammanhållande tema hos flera författare är förstas att de på ett eller annat sätt knyter sina arbeten till Uppsala. Med anledning av bokens omfattande och disparata innehåll är det inte möjligt att återge eller recensera de enskilda bidragen, utan syftet blir här att ge en kort överblick. Även om spridningen gör det

svårt att på ett sammanfattande sätt redogöra för innehållet, är den också en styrka i publikationen. I detta potpurri finns något för de flesta numismatiska intresseinriktningar.

En översiktlig jämförelse mellan publikationerna *Samlad glädje* från 1999, 2009 och 2019 visar att de genomgående har vid representation från olika områden. Serien är något av en temperaturmätare för åt vilka håll de numismatiska intresseinriktningarna sträcker sig under olika decennier och det är glädjande att se att bredden håller i sig.

Att döma av utvecklingen av volymernas omfång från 1999 till 2019, har verksamheten vid Numismatiska klubben i Uppsala under det senaste decenniet ytterligare bidragit till att stärka och förankra intresset för numismatik i samverkan med andra. Från den första till den senaste publikationen har antalet sidor och bidrag i det närmaste fördubblats.

Innehåll Samlad glädje 2019

I publikationen är artiklarna placerade i bokstavsordning efter författarnas efternamn. För att ge en tematisk översikt redovisas bidragen nedan i stället efter område:

Antiken

Curt Ekström: Det makedonska kungariket – från världsherravälde till fall återspeglad i mynten.

Svante Fischer: "Et ego in Arcadia" – A quinquennial 'Concordia' from Viggeby, Norrsunda parish, Uppland, Sweden.

Ragnar Hedlund: Vardagens berättelser – något om romerska provinsmynt.

Rolf Sandström: Romersk inflation som den speglas av mynten – några reflektioner.

Andreas Westermarck: Penningväsende och mynt i romerska Egypten.

Järnålder – Vikingatid

Florent Audy: Pierced coins in Viking-Age Scandinavia – problems of interpretation.

Kent Bengtsson: Ett opublicerat vikingatida hängsmycke från Lund.

Lennart Castenhag: Skandinavien's första mynt.

Bo Gunnarsson: York, Lund och myntmästaren Asketil – en ny hypotes om den äldsta delen av kedja 105.

Viacheslav Kuleshov: Georgian silver coins struck with the name of David Kuropalates.

Ivar Leimus: Mäetaguse, Estland, ett depåfynd från tidigt 1000-tal.

Medeltid

Monica Golabiewski Lannby: Depåfynd med ursprung i det sena 1100-talets mynthus i Sigtuna?

Kjell Holmberg: Ytterligare ett exemplar av Sören Norbys Kustöskilling.

Eeva Jonsson: Rara mynt och medeltida myntoffer från Västerås domkyrka.

(Se även Roger Svensson under Varia.)

	Samlad glädje 1999	Samlad glädje 2009	Samlad glädje 2019
Antiken	2	2	5
Järnålder – Vikingatid	3	1	6
Medeltid	3	3	3
Nyare tid: mynt, myntning och sedlar	5	6	5
Medaljer	4	2	6
Polletter	1	2	2
Litteratur, publikationer	0	2	2
Samlande	2	3	3
Varia*	1	4	6
Summa antal artiklar	21 bidrag, 1 bilaga	25 bidrag, 5 bilagor	38 bidrag, 3 bilagor
Antal sidor	172 sidor	255 sidor	356 sidor

*Inkluderar även bidrag som inte tydligt går att knyta till någon av de ovanstående rubrikerna

Nyare tid: Mynt, myntning och sedlar

Roland Falkensson: Carl Gustav Fehrman (1746–1798) – rekordung gravör på Myntverket.

Bengt Hemmingsson: Johan Gabriel Wikmans provriksdaler 1795.

Kenneth Jonsson: Skatten från Syslomansgården i Uppsala 1775 och myntcirkulationen under Gustav Vasa.

Michael Märcher: Salomon Ahron Jacobson om Mønten i Stockholm 1799.

Lennart Ström: Carl XVI Gustaf på reguljära mynt.

Medaljer

Hubert Emmerig: Linné medals in the Brettauer collection.

Elin Klingstedt: En medaljodyssé i Johan Jakob Huldéns fotspår.

Ulf Nordlind: Samfundet Kungl. Myntkabinettets Vänner – en kort tillbakablick och dess medaljutgivning.

Sven-Erik Olsson: En medaljutflykt med start i Uppsala.

Peter Sjökvist: EDEVNT SATVRNIA REGNA – Ulrika Eleonora och guldåldersmyten.

Tuukka Talvio: Augustin Ehrensvärd och hans krigsmedaljer.

Polletter

Dan Carlberg: Tidiga polletter från Vattholma.

Bernt Thelin: Polletter använda på automatrestauranger i Stockholm.

Litteratur, publikationer

Jan-Olof Björk: Tryckta hyllningar och hågkomster med numismatisk anknytning.

Hendrik Mäkeler: Numismatiska och penninghistoriska avhandlingar vid Uppsala universitet.

Samlande

Per-Göran Carlsson: Den svenska myntmarknadens utveckling 2009–2019.

Harald Nilsson: Diplomaten och myntsamlaren Julius Løytved (1836–1911) och hans verksamhet som (vice-) konsul i Beirut.

Ingemar Svenson: 50 år av digital utveckling.

Varia

Henrik Alfredsson: Stibe – berättelsen om en märkesfirma som satt sin prägel på Uppsala.

Ylva Haidenthaler: Skruvdalern i Uppsala universitets myntkabinett: ett mynt fyllt med konst.

Eric Knutsson: Ett annorlunda samlande – mynt är inte bara betalningsmedel!

Sonny Serrestam: Färgglada inträdesbevis till idrottsrörelsen.

Roger Svensson: Förfalskningar av medeltida brakteater.

Magnus Wijk: Uppsala universitets myntkabinett och evakueringen till Viks slott 1940–1941.

Cecilia von Heijne

Publikationen kostar 300 SEK (med porto 350 SEK) och kan beställas genom att skicka ett meddelande till: info@nku.nu.

PRESSGRANNAR

International Bank Note Society

(IBNS) stiftades 1961 för intresserade av såväl äldre som nyare banksedlar. Bland annat anordnar man *Bank Note of Year Award*. År 2019 gick priset till Arubas 100-florinersedel, formgiven av Crane AB i Tumba. I skrivande stund har ingen vinnare av 2020 års sedel ännu utvalts.

Hemsida: www.theibns.org. Under *Articles* hittar man *A History of Printed Money* och underrubriken *First European Banknotes*, där Sveriges historiska första banksedlar självklart ingår.

MGL

TREHUNDRA ÅR

GAMMAL ÄR I ÅR denna fina kopparpollett utgiven av Stora Kopparbergs Bergslag i Falun med årtalet textat i omskriften: ÅHR ETTUSEND SIUHUNDRADE TIUGUETT.

På frånsidan ses i omskriften: BEGGE ETT ÄNDAMÅHL. Här ses också ett kopparberg med brukets stämpel på var sida. På bergets topp tecknet för koppar, ♀. Närmast därunder ett vattendrag, Faluån, och nederst en stadsbild, Falun. Ordet "begge" tillsammans med motivet anspelar på föreningen mellan bergslagen vid Stora Kopparberg och staden Falun.

Falun hade haft sina stadsprivilegier i åttio år, erhållna av drottning Kristinas förmyndarregering den 30 oktober 1641.

År 1721

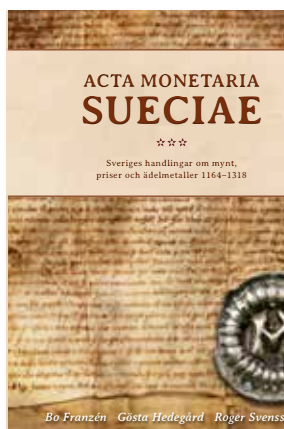
Silhuetten med rådhuset och de två kyrkorna i Falun har en förebild i Erik Dahlbergs *Svecia Antiqua et Hodierna* (1716). Se bilden ovan, hämtad från suecia.kb.se/suecia/, som är graverad av Erik Reitz (1660–1696).

Valören är 10 mark kopparmynt, diametern cirka 27 mm. Polletten är präglad vid Avesta myntverk, där Anders Wikman (1655–1730) var gravör åren 1688–1730.

Om denna och andra polletter från Stora Kopparberg finns att läsa i *Den svenska mynthistorien, Frihetstiden* (2007) s. 100, *Stockholmspolletter*, Sp 2C.45 (2010) samt i *SNT* 2016:4 s. 86–87. De äldsta avbildas också i Erik Thunius' *Continuatio monetæ æreæ, in Svecia, rotundæ* (1731).

MGL

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND, KMK.

ACTA MONETARIA SUECIAE

Sveriges handlingar om mynt, priser och ädelmetaller 1164–1318

Av Bo Franzén, Gösta Hedegård & Roger Svensson

366 sidor med Sveriges äldsta skriftliga dokument över mynt, priser och ädelmetaller.

526 brevposter från databasen Svenskt Diplomatarium. Huvudkartotek översatta från latin till svenska.

Urkunder som beskriver donationer, testamenten, jordskiften, kyrkliga och kungliga påbud, köp, pantsättningar m.m.

I dokumenten finns priser och olika värdeenheter såsom vägt i mark silver eller räknat i mark penningar.

350 SEK ordinarie pris
250 SEK medlemspris
+ ev. porto

Beställs hos: info@numismatik.se
Eller köp direkt på kansliet utan porto

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Stiftad 1873

Årsavgiften är även 2021 endast
200 SEK

Som medlem får du
Svensk Numismatisk Tidskrift
som utkommer med
åtta nummer per år

Inbjudan till föreningskvällar
med föredrag m.m.

Reducerat pris på vissa böcker

info@numismatik.se

Skarabé Mynt & Guld AB

köper och säljer

MYNT, SEDLAR
och MEDALJER

Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 - 135088

skarabe@telia.com - www.skarabe.eu
Öppet: Vardagar 10-18

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer
mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev,
sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Hantverkargatan 36
112 21 Stockholm
Tel. 08 - 611 01 10

HOLMASTO MYNTHANDEL

MYNT, SEDLAR, MEDALJER,
MILITARIA M.M.

Vårens auktioner
se: www.holmasto.com

Alexandersgatan 50
00100 Helsingfors, Finland
+358 9 666 500
holmasto@holmasto.com
www.holmasto.com

ANTON MEYBUSCH

Kongelig Hofmedaillör

av Karsten Kold

kan beställas hos SNF
Ordinarie pris 525 SEK
Medlemspris 420 SEK
+ ev. porto

info@numismatik.se

SNT-register

Sedan 1990 har register över föregående
års artiklar och notiser i SNT presenterats i
februarinumret.

På SNF:s hemsida - www.numismatik.se -
finns titel- och författarregister i sökbart pdf-
format ända från 1977 till och med 2020.

MYNTBUTIKEN I SVERIGE AB

Kyttingevägen 15
181 31 Lidingö

Tidsbokning: 08-68439200

KÖPER MYNT - MEDALJER
HEMBESÖK STOCKHOLM

Se exempel på inköpspriser:
www.myntbutiken.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmarken

Öppettider:
Vardagar 10.00 – 18.00
Hantverkargatan 8
11221 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
kontakt@selinsmynthandel.se

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08 – 662 62 61

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNRAR**
*Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur*
www.nordlindsmynt.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

Olympiska föremål

Gamla Brogatan 36
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08 – 411 08 07

Öppet: måndag – torsdag 11–13

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är sedan 1973 en etablerad sammanslutning av för närvarande 22 mynthandlare. Föreningens syfte är att samordna strävanden och idéer angående mynthandels utveckling, uppmontra vetenskaplig forskning och sprida kännedom om numismatik, samt att skapa varaktiga och vänskapliga förhållanden svenska mynthandlare emellan. Medlemarna förbinder sig att ej saluföra förfalskade objekt i enlighet med Svenska Numismatiska Föreningens upprop.

BESO UR & ANTIK AB

Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 – 139484
besour @ telia.com
www.besour.se

CEDERHOLMS MYNTHANDEL

Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 076 – 8344684
cederholmsmynthandel @ gmail.com

COLLECTIA AB

Pramvägen 1
312 51 Knäred
Tel. 0430 – 50743 (mån – tors 13–15)
info @ collectia.se
www.collectia.se
Kontakt: Jimmy Häggqvist

ROBERTO DELZANNO MYNTHANDEL

Villa Långbro – Stockholm
Tel. 0708 – 865008
roberto @ delzanno.se
www.delzanno.se

HAMRIN & SVAHN MYNT AB

Sjöberg 1
147 91 Grödinge
Tel. 08 – 7326686, 070 – 2126455
christian.hamrin @ telia.com

JOAKIMS MYNT & SEDLAR

Södra Långvägen 17 A
443 39 Lerum
www.joakimsmyntochsedlar.se

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB

Hantverkaregatan 37
371 35 Karlskrona
Tel. 0455 – 81373
lennart @ mynt.nu
www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL

Stora Brogatan 14 / Box 98
501 13 Borås
Tel. 033 – 410315

LUNDS MYNTHANDEL

Klostergatan 5
222 22 Lund
Tel. 046 – 144369
butik @ lundsmynthandel.se

J. MELIN MYNT

Koltrastvägen 23
373 32 Nätraby
melinmynt @ hotmail.com

MITQALCOINS

Klas Johnsson
Box 5078
141 05 Kungens kurva
info @ mitqalcoins.se
Tel. 070-6101073

HB MYNTINVEST CORONA

Hemgårdsvägen 28f
611 38 Nyköping
Tel. 0155 – 286325
www.coronamylnt.se

NILSSONS MYNTHANDEL AB

Box 12
896 21 Husum
Tel. 076 – 1132207
nilssonsmynthandel @ hotmail.com

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46 / Box 5132
102 43 Stockholm
Tel. 08 – 6626261
info @ nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NUMIKON / TICALEN MYNTHANDEL

Stefan Jonasson / Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 073 – 9540868
numikon @ comhem.se

PECUNIA MM HB

Östra Mårtensgatan 19
223 61 Lund
Tel. 0705 – 252519
mattsson.g @ telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Norra Strandgatan 30 / Box 1320
251 13 Helsingborg
Tel. / fax 042 – 122528
pedersen.mylnt @ telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Hantverkargatan 8 / Box 16390
112 21 Stockholm
Tel. 08 – 4115081
www.selinsmynthandel.se

SKARABÉ MYNT & GULD AB

Drottninggatan 10
411 14 Göteborg
Tel. / fax 031 – 135088
skarabe @ telia.com
www.skarabe.eu

SVENSK MYNTHANDEL

Mikael Kindahl
Badstugatan 24, Bredablick
691 32 Karlskoga
svenskmynthandel @ hotmail.com
www.svenskmynthandel.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

Gamla Brogatan 36
111 20 Stockholm
Tel. 08 – 4110807
www.hwmynt.se

AB WIJK ANTIK

Flisvägen 5
743 94 Skyttorp
Tel. 070 – 3680807
info @ wijk.se

www.smf.com.se

MYNTAUKTION

Stockholm lördag 8 maj 2021

**Nu söker vi inlämningar till vårens stora live-auktion.
Välkommen in med dina objekt!**

Några redan inlämnade objekt till vårens auktion:

1 daler 1561

2 mark 1654

8 mark 1670

1 riksdaler 1707

4 mark 1720

4 mark 1753

Bättre mynt och hela samlingar mottages till kommande myntauktioner.
Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än 20.000 kunder i Sverige och utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.

Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17

E-post: coins@myntkompaniet.se

www.philea.se

MYNTAUKTIONER

I SVERIGE AB

INLÄMNING PÅGÅR

Vi tar fortlöpande emot inlämningar av:

SVENSKA MYNT - ANTIKA MYNT - UTLÄNDSKA MYNT
SEDLAR - MEDALJER - POLLETTER - ORDNAR - LITTERATUR

AUKTION 36

15-16 maj - Hotell Sheraton, Stockholm

Nobel prize gold medal awarded to the American-Danish nuclear physicist Ben Mottelson in 1975. To be sold at auction No. 36.

Myntauktioner i Sverige AB

Banérgatan 17, 115 22 Stockholm • Storgatan 10, 342 60 Moheda

E-mail: info@myntauktioner.se • Telefon: 08-410 465 65

www.myntauktioner.se